

nak napvilágra jöttét. Nem hálás munka a világ szempontjából, elismerem, mert annak ragyogás, pillanatnyi élvezet, sokszor blöff kell, de igazi érték annak szemében, annál részére, aki az isteni alkotó erő mélyíhletű akkordjait érzi benne, azét az erőért, mely ott él a kis virágban ép úgy, mint a hatalmas sziklabérc energiájában, akár az emberi ész alkotta gépszerkezetben, akár

a költői lélek lehellétszerű finomságában. Ez az amit a szemlélő mély megérzéssel átértzett Fehérvár utcáin, templomaiban, ott a múzeum levegőjében, ez az amit ápolnunk kell közös erővel mindnyájunknak, akik e város kulturájáért dolgozunk.

Dormuth Árpád.

A Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum igazgatói jelentése az 1933 évről.

Az anyagi helyzet.

Az élő szervezet igazi erőpróbája, mikor nehézségekkel kell megküzdnie, akadályok gördülnek útjába és azokat legyőzve élettevékenységében nem gyengül, sőt megerősödve halad a fejlődés útján. Hála az isteni gondviselésnek, hogy bár az elmúlt év sem gazdasági, sem kulturális szempontból nem volt kedvezőbb a megelőzőknél, a székesfehérvári múzeum le tudta küzdeni az akadályokat, és életképességének bizonyosságaként eredményben nem maradt el a többiétől, sőt fölülmulta. Fenntartói minden erejükkel igyekeztek neki a szükséges anyagi erőt megadni, munkatársai megszorodtak és fokozott munkásságot fejtettek ki, hogy ne csak színvonalon maradjon, hanem fejlődjön is. A székesfehérvári múzeum a társadalom és a helyi törvényhatóságok közös gyermeke, mindkettő gazdasági válsággal küzd, de a múzeum érdekébe mindegyik igyekezett annyit tenni, amennyire képes volt, a munkatársak pedig ideális önzetlenséggel végezték el azt a munkát, amit magukra vállaltak. Hálás köszönet nekik is, jötevéinknek is.

Anyagi ellátóink között a legmélyebb tisztelet és köszönet illeti meg Dr. Hóman Bálint, vallás- és közoktatásügyi minisztert, szeretett országgyűlési képviselőnkét, mert kegyes jóindulata a 600 P-re előirányzott államsegélyt fölemelte 1300 P-re és ezen felül vagy 800 P. értéket képviselő

képanyagot helyezett el állami letétként művészeti gyűjteményünkben. A város 2000 P. segélyt utalt ki, ezenkívül fedezte mintegy 800 P-vel a múzeum-épület tatarozási költségeit. A várm. nemcsak a rendes évi 3000 P. segélyt folyósította, de az előző évekből hátralékos⁷ 5000 P-ből kifizetett 2500 P-t és a Székesfehérvári Szemle kiadásához is hozzájárult 200 P-vel. Az egyesületi tagdíjából 1587 P. volt a bevétel. A múzeum célját szolgáló összes kiadás 8357-08 P. Ezen összegben 2079-71 P. személyi illeték, a gyűjtemények fenntartása, gyarapítása biztosítása 1993-73 P., berendezés 2638-45 P-vel szerepel a kiadásokban.

A múzeum személyzete és munkatársai.

A múzeum igazgatója *Marosi Arnold*, ciszt. r. reálgimnáziumi tanár, m. kir. kormányfőtanácsos, az Orsz. Magy. Gyűjteménygyűjtemen Tanácsának tagja, a Műemlékek Orsz. Bizottságának I. tagja. *Dormuth Árpád* áll. reáliskolai tanár, múzeumőr és múzeumegyesületi titkár, a könyvtári osztály vezetője. *Joachim József*, elemi iskolai tanító, tb. múzeumőr, az éremgyűjtemény kezelője. *Mayer Lipót* és *Radeczky Dezső*, elemiiskolai tanítók, tb. múzeumőrök a természetrajzi gyűjtemény kezelői. *Dr. Say Géza*, festőművész a képtár rendezésével, *Nádas József* reáliskolai tanár céh-emlékeink tanulmányozásával, *Andor Lóránt*, reáliskolai tanár rajzkészítésével, *Nagy László*, államrendőrségi

titkosrendőr a madárgyűjtemény fejlesztésével és gondozásával kapcsolódtak bele a muzeumi munkába. A muzeum rendszeresített altisztje *Lencsés József*.

Belső munkálatok.

A belső munkálatok kiemelkedő pontja a város felkérésére a muzeum helyiségében rendezett *várostörténelmi és kulturális kiállítás*. Evégből a muzeum négy termét teljesen le kellett szerelni és az e célra megfelelő kiállítási anyagot a muzeum raktári anyagából, a város és a nagyközönség által beszolgáltatott tárgyakkal kiegészítve újból be kellett rendezni. A két hónapot igénylő előkészítő és rendező munkálatokban *Marosi Arnold* igazgató vezetése mellett *Dormuth Árpád*, *Nádas József*, *Joachim József* és *Lencsés József* vettek részt. A kiállítás augusztus 12-én nyílt meg, szeptember végén záródott be, mely idő alatt a nagy múltú város emlékekben gazdag történelme, ipari és kulturális élete 3800 látogatót vonzott a kiállítás megtekintésére.

A kiállítás leszerelése után annak tanúságaként a muzeum gyűjteményeinek várostörténelmi része új, a régieknél egységesebb, áttekinthetőbb és esztétikai szempontból is megfelelőbb elrendezést kapott. Székesfehérvár történelmének bemutatása nagy középkori szerepének hangsúlyozásával külön termet kapott, ahol a főbb események körül csoportosítva időrend szerint elevenedett meg a szemlélő előtt a mult idők élete.

Egy másik terem a céhemlékek vezetésével a város fejlett ipari és kereskedelmi viszonyairól nyújt összefüggő képet. A terem hatását nagyban fokozták a háboru után feloszlott helybeli ezredeknek emlékképei. Az új beosztásban sikerült elérni, hogy szépművészeti tárgyaink külön helyiséget kapva zavartalan környezetben éreztetik hatásukat. Ugyanitt állítottuk ki szín és zeneművészeti emlékeinket is. A néprajzi gyűjteményben a pásztorfaragásoknak tudunk bővebben helyet biztosítani.

A muzeum gyűjteményeit, mint az iskolán kívüli népművelésre nagyon alkalmas tényezőit, e szempontból is

iparkodtunk kihasználni nemcsak feliratok bővítésével, hanem tárlatmágyarázó előadásokkal is. Előadók voltak: nov. 19-én *Dormuth Árpád* Székesfehérvár zenei és színházi életéről a kiállított nyomtatványok alapján (53 hallgató); nov. 26-án *Marosi Arnold* az őskori gyűjteményt ismertette (72 hallgató); dec. 3-án *Joachim József* a pákozdvári bronzkori leletekről (46 hallgató); dec. 10-én *Fekets Gábor* a mithologikus római emlékekről (61 hallgató); dec. 17-én *Nádas József* a céhemlékekről (26 hallgató). Ezenkívül *Dormuth Árpád* a történelmi kiállítás keretében még a székesfehérvári nyomtatványokról is tartott külön bemutató előadást.

A gyarapodási anyag leltározása és beosztása mellett az egyes gyűjteményekben végzett nagyobb munkálatok: A könyvtárban állványok beszerzésével a könyvanyagot teljesen átcsoportosítottuk és muzeális szempontok alapján a következőleg osztályoztuk: gyűjtemények kezelésénél szükséges kézikönyvtár, fejérmegyei és székesfehérvári vonatkozású művek, antiquák címén értékesebb régi kiadványok, hírlapok és folyóiratok, vegyes anyag. Emellett *Dormuth Árpád* feldolgozta Dr. Kepes János értékes könyvadományát, elkészült az »Ipar-és Kereskedelem«, a »Prohászka O. és különféle ünnepélyek« apró nyomtatványainak rendezésével, *Nádas József* pedig megkezdte az iratok rendezését.

A régészeti gyűjteményben a Sárkeszi Mithras-emlékeiből rendeztünk külön csoportot, a népvándorláskori anyagot teljes egészében sikerült kihelyeznünk, várostörténelmi és kulturális emlékeink pedig, miként már fentebb jeleztük, teljesen új elrendezést kaptak. *Marosi Arnold* feldolgozta az előszállási és bicskei ásatások eredményét, a székesfehérvári őskori leleteket, Fejér vármegye avarokori régiségeit; folytatta az éremgyűjtemény rendezését és új feliratokat készített. A természetrajzi részben *Mayer Lipót* a raktári lepkeállomány fejlesztése mellett külön gyűjteményt állított össze kiállítás végett, *Radeczky Dezső* és *Nagy László* a madárgyűjtemény rendbentartásáról gondoskodtak. Ezen

kívül *Nagy László* preparálásokkal, kiváltkép pedig egy hatásos velencei biológiai csoport összeállításával is közreműködött a múzeum fejlesztésében. Szépművészeti képeink szak szerű elrendezése *Dr. Say Géza* festőművész érdemes munkája. A raktári anyag kezelésében, a kiállítási termeknek a látogatók tetszését megnyerő tisztántartásban, a konzerválási munkában *Lencsés József* altisztünk fejtett ki elismerésre méltó ügybuzgóságot és folytatta a cédula katalógus összeállítását.

Külső munkálatok.

Külső munkásságunkat nagyban elősegítette az a körülmény, hogy a vármegye az esedékes segély hiány nélküli kiutalásával lehetővé tette a vidéki kiszállásokat, az ásatások költségét pedig nagyrészt fedezte jótevőink áldozatkészsége. Így az előszállási ásatáshoz a Zirci apátság, az adonyihoz és bicskeihez a községi előjáróság adott munkásokat és nekünk csak a kiutazási költségeket kellett fizetnünk. Segítségünkre volt az a körülmény is, hogy *Alföldi András* egyetemi tanár megbízást kapván a római feliratokat összefoglaló Mommsen-féle mű új kiadásában való közreműködésre, e feladata megoldásában Fejér megye területén muzeummunkal lépett összeköttetésbe. Ekként módunkban lesz nagyobb kiadás nélkül kiváló szaktekintély vezetésével az egész megyét beutazni és összes kintlevő római emlékeinket számbavenni. Ezt a célt szolgálta szept 17-én *Várpalotán, Szabadbattyánon, Tácon* és *Nagylángon* végzett kutatásunk, szept. 19-én *Szolgaegyháza, Sárosd, Cece* és *Vajta* felkeresése. Gyűjtő úton voltunk március 26-án *Mányon* régiségek, néprajzi tárgyak szerzése és az ottani régészeti lelőhelyek bejegyzése végett, március 28-án *Rácalmás*on a Füller-tanyán feltárt bronzkori urnatemetőt tekintettük meg és beszállítottuk az ottani leleteket, május 25-én *Mohát* és *Sárkeresztést* kerestük föl néprajzi tanulmányozásból, május 30-án *Érden* végeztünk eredményes kutatást és gyűjtést. Ásatásunk volt június 6. és 9. között *Székesfehérvárott* a szedresker-temető melletti homokbányában,

ahol bronzkori urnatemető maradványai kerültek felszínre, június 13 és 14-én átkutattuk *Adonyban* a Böndi-tó melletti bronzkori telep meg nem bolygatott részét, augusztus 21—26 között *Előszálláson* a bajcsihegyi avartemető fel nem dult részén tártuk fel sírokat, szeptember 18-tól október 28-ig *Bicskén* a galagonyáshegyi neolitikori temető átkutatásán dolgoztunk, értékes leletekkel gazdagítva muzeummunkának eddig hiányosan képviselt kőkori anyagát, melyek reánk nézve azért is nagybecsűek, mert Fejér megye ezidő szerint egyetlen szakszerűen feltárt neolitikori telepéről származnak. Egyéb külső vonatkozású tevékenységünk tanúi a budapesti tavaszi nemzetközi vásáron való részvételünk, amennyiben a város által ez alkalommal rendezett kiállításra tárgyakat engedtünk át. Sajnos, a kellő felügyelet híján egyik legértékesebb cin-céhkorszónk megcsonkítva érkezett vissza, ami elegendő ok arra, hogy máskor tartózkodjunk tárgyak kiadásától. A soproni Szt. Benedekrendi reálgimnázium cserkészcsapatának bemutatására átengedtük *Prohászka O.* életét szemléltető diapozitív képsorozatunkat azzal a kikötéssel, hogy a bevételből valamit juttassanak a *Prohászka* templom céljaira. Ily módon 25 P-vel járultunk a hemes cél megvalósításához. A székesfehérvári Szent István-napi ünnepségekben a várostörténelmi kiállítás megrendezésével és a múzeum egész napon át való nyitvatartásával vittük ki részünket, melynek sikere érdekében a múzeumot fenntartó egyesület kézséggel hozta meg a butorzat kiegészítéséhez szükséges áldozatot.

Irodalmi munkásság.

A múzeum irodalmi munkássága a muzeumegyesület költségén kiadott »Székesfehérvári Szemle« körül központosult, mely »Múzeumi Értesítő« című rovatában negyedévenként közölte a múzeum gyarapodását és hozott ismertető cikkeket a gyűjtemények anyagáról. *Marosi Arnold* itt megjelent közleményei: *Dr. Hóman Bálint* és a múzeum. Városunk és a katonaság. A székesfehérvári országzászló. Ásatás *Sárkeszin*. Adatok *Mány* régészetéhez. A *rácalmási* urnatemető

és mérföldkö. Erd régiségi. A fülei masztodon lelet Csosz mint római lelőhely. A polgárdii kastély régiséggyűjteménye. Szabadbattyáni leletek a népvándorlás korából. Római telepnyomok Rácalmáson. Adonyi, duna-ptelei és sárosi leletek. A felső-cikolai sírhalmok. A szászhalombattai sírhalmok. A budai kapu tornyának méretei. A sárpentelei római oltárkö. Emelett időközönként a helyi lapokban tájékoztatta a közönséget a muzeális ügyekről, megtekintette Budapestet a Bécsből visszakerült múkincseket és a Ráth muzeum kiállítását, a N. Muzeum újonnan berendezett hadtörténelmi gyűjteményét, a sárvári kastély székesfehérvári vonatkozású freskóját, a vespérmí múzeum várpalotai ásatását, rendezte a muzeum-egyesület szabadtanítási előadását és ennek keretében ismertette a Bécsből visszakerült múkincseket, átanulmányozta a városi levéltárnak a székesfehérvári királysirokra való okmányait. *Dormuth Árpád* a »Szemle« nyomdai munkálatainak irányítását mellett szerkesztette annak »Kultura, irodalom és művészet« c. rovatát, leközlölte »Prohászka Ottokár és az új magyar költészet« c. tanulmányát, hírlapi közleményeket írt a muzeum működéséről és a Vörösmarty-Társaságban Székesfehérvár irodalmáról tartott előadást. A muzeummal kapcsolatos irodalmi tevékenységet fejtettek még ki mint a Szemle munkatársai: *Schoen Arnold*: Székesfehérvár 18. századi mesterei. *Fischer V.* festő levelei a Szent István főoltárképről cikkeivel. *Philipp István* Városunk múltjából, és *Albansis* (Dr. Juhász Viktor) Székesfehérvár múlt századának tüzbiztonsága c. közleményeikkel. *Dr. Alföldi András* egyik népvándorláskori edényünket, mint hun leletet ismertette az *Archelogia Hungarica* 4. hun em lékekről szóló füzetében, *Dr. Márton Lajos* ugyanitt a La Tène-kulturáról kiadott művében kelta leleteinket dolgozta föl, *Szilágyi János* A pannóniai bélyeges téglák c. dolgozatában római feliratos tégláinkról emlékezik meg, *Dr. Tompa Ferenc* útján a »Deutsches Archeologisches Institut« kiadványa számára küldtünk adatokat őskori gyűjteményünk újabb gyarapodásáról.

Látogatók.

A muzeum látogatóinak ismeretelésében a legmélyebb köszönettel kell megemlékeznünk arról a magas megtiszteltetésről, amidőn *Dr. Hóman Bálint* vall. és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága, városunk képviselője január 15-én meglátogatta muzeumunkat, ezzel a legmagasabb és legilletékesebb elismerésben részesítve szerény működésünket. Tudományos tanulmányozás végett keresték föl muzeumunkat: április 17-én *Dr. Kuzsinszky Bálint* egyetemi tanár, a magyar régészet e kiválósága szemlélte végig gyűjteményeinket, *Dr. Márton Lajos* a N. Muzeum régiségtárának igazgatója kelta leleteinkről készített felvételt, *Dr. Alföldi András* egyetemi tanár római feliratos köveinket tanulmányozta és fényképezte, *Dr. Varju Elemér* a N. Muzeum történelmi osztályának igazgatója november 27-én látogatta meg gyűjteményeinket és az ország »legtisztább muzeuma«-ként dicsért meg bennünket, *Dr. Zsivny Viktor* a N. Muzeum ásványtani osztályának igazgatójára a muzeum megtekintése közben főleg őslénytani anyagunk iránt érdeklődött, *Dr. Fejes György* a pécsi muzeum igazgatója szemlélte meg új elrendezésünket, *Török Gyula*, egyetemi hallgató germán leleteinket, *Gonda Béla* egyetemi hallgató néprajzi anyagunkat tanulmányozta, *Nyilas-Kolb Jenő*, az »Új Idők«-ben való ismertetés végett kereste föl a muzeumot és régi játékkártyáinkról adott felvilágosítást, *R. Radford* angol tudós őskori régiségeinkről készített jegyzeteket és rajzokat.

A muzeum összes látogatóinak száma 10356, ebből 6671 ünnep és vasárnapra, 3694 a hétköznapokra esik. A csoportos látogatók száma 3451, ebben szerepel a helybeli honvédegyesület 40, a tiszamenti gazdák 32, a M. Kir. Testnevelési főiskola 28 látogatóval.

A gyűjtemények gyarapodása és törzsalománya.

Adományokkal gyarapították a muzeumunkat:

Dr. Alföldi András Budapest, vit. Angyalffy Nándor, Alba Regia Polgári Lövészegetesület, özv. Adám Istvánné Mány, Béri Balogh Gyula Cece, özv.

Báró Jenőné, Dr. Bezdek József, Bánfi Ödön, Bilkei Ferenc, Bajcsi Erzsébet, Gróf Battyhány Lajos Polgárdi, Bibliografiai Nyomdavidálat B.-pest, Csitány G. Jenő, Csitány-nyomda, özv. Csitány G. Emilné, Csucs István, Dr. Czapári László Tósokberénd, Dauner János Mány, Dudar József Hercegfalva, Dormuth Árpád, Debreczeni István könyvnyomda, F. Diebala Mária, Darabas Balázs Mány, Déri Múzeum Debrecen, Endresz N. Csákvár, Fejérmegyei Napló kiadóhivatala, Fejérmegye alispánja, Dr. Fábíán Gáspár Budapest, Füller József Rácalmás, Frank József, Dr. Fröhlich József Vál, Fülöp György, Faller Jenő Várpalota, Gerencsér János Adony, Grünfeld Géza, Geiszt József, Havranek-család, Horváth Imre Bicske, Bogáti Hajdu Gyula Nagykanizsa, özv. Heteyi Ferencné, Dr. Holly Géza, Joachim József, Kerekes József, István és János, Kotvici lovag Igoszki Lászlóné, Krizsek Kálmán, Kelemen Béla, Kelemen Árpád, Kozma Miklós Budapest, Kovács Miklós, vit. Kovács József, Orsz. Könyvforg. és bibliografiai Központ, Dr. Kepes János, kir. közjegyző, Kisteleky honv. százados, Dr. Klautz György hagyatéka, Kösztlér Évi, Közgyűjtemények Orsz. Felügyelősége, László István, Luttor János, Lits Ferenc, Macher Miklós, Matusek István, Marosi Arnold, Dr. Mohai Lajos, Magdics István, Márkus Imre Csósz, Majer Imre, Mudri János Adony, Miklós Sándor, Gróf Merán Jánosné Csákberény, Nagy László, Dr. Nagy Zsigmond, özv. Nagy Alfonzné, Nyakas András, ifj. Obermajer Imre, Oberhammer ny. posta felügyelő, Philipp István, Pfinn István, Pfinn József, Pfinn Józsefné, Pongrác Ferenc, Pék Gyula Kápolnásnyék, Dr. Potyondi Imre, Prónay Gyula, Dr. Pajer Jenő Kápolnásnyék, Pannónia-nyomda, Rauscher Béla, Ruisz István, Rehorska Vilmos Tárnok, Roediger Melanie, Radetzky Dezső, Dr. Straub János, Dr. Schwanner Jenő Adony, Schiffer József, Sudi Mihály Mány, Schlamadinger Gyula, Schwarzbach Flóra, Dr. Sebestyén József Budapest, Schoen Arnold Mezőkeresztes, Dr. Say Viktor, Stoffer Mária Budapest, Schultz István, Szluha Pál, Szluha György, Békef,

Szaller István, Gróf Széchenyi Viktori Szfvári felsőkereskedelmi isk., Szfvári téli gazdasági isk. Szfvári ipar és k. Szfvári Goldziher e. isk. igazgatósága, Szent István Akadémia, Szauder Ferenc, Szebenyi István, Szfvár város polgármestere, Szalai István, Tóth János, Tarján Ernőné, Tóth Károly, Tóth Alén, Tavy Lajos, Volf József, Gévai Volff Károly, Varga Hermann, Dr. Vass Bertalan, Wertheim Pál, Veichardt Valdemár, Varga Gábor, Vörösmarty Kör, Vörösmarty-nyomda, özv. Völgyi Gusztávné, Gróf Zichy Aladár Vajta.

Letéteket helyeztek el: a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a művészeti gyarapodásban felhozott képeket és Székesfehérvár szab. kir. város.

Vételre fordítottunk: a gyűjtemények gyarapítása címén 1728-59 P., fenntartására 118-26 P., berendezési tárgyakra 2638-45 P., gyarapításból 758-70 P., a berendezésből 562—P., államsegély.

A) Könyvtár. Gyarapodás könyvekben, füzetekben 631 drb, törzsállomány 5227 drb. Első helyen kell megemlítenünk Dr. Kepes János adományát. A 82 kötetes adományban ott találjuk Alb. Magn. orvostud. művét 1580; Oct. Mirandola anthológiáját 1549-ből, Jac. Raevardus könyvét 1564-ből, Aristoteles műveit: velencei nyomtatvány 1568-ból. A XVII. század hiresebb kiadványaiból Barclay: Argenisét és annak XVIII. sz. magyar fordítását; Hildebrand: Magia naturalis-át, Myltus: Basilica philosophia-ját. A magyar nyelvű nyomtatványok közül Hatvani prof. műve 1757-ből; Pápai Páriz szótárának első kiadását, Széchenyi: Kelet népe, Üdvleide c. műveit; Kossuth: Válasz Széchenyinek első kiadásait stb. Másik nagyobb adomány Dr. Sebestyén József nevéhez fűződik, ki 66. drb. történeti könyvvel, forrásgyűjteménnyel gyarapította könyvtárunkat: Fraknói Oklevéltára, Nagy Imre Anjoukori okmánytára, Bruckner: Oklevélgyűjt. a szepesi városokról; Középkori krónikások (Menander Protector, Monaci); Leunclavius: Historiae Musulmanae Turcorum 1591-es kiadása, Ulrich Obrechtus: Alsaticarum rerum prodromus 1581-es kiadása, több XVII—XVIII-as kiadás és

a Lex Vass II. előkészítő munkáit és Wertheim Pál 70 drb. ritka fehérvári egyesületi kiadvánnyal gazdagította gyűjteményünket. Varga Gábor: Táncsics Mihály: Munkások ujságának 2 évf. ajándékozta könyvtárunknak. Vétel útján 45 drarabbal szaporítottuk állományunkat. Darvas antikváriumából egy szép fehérvári kiadványgyűjteményt szereztünk meg, köztük a fehérvári gimn. értesítőt 1792-1797 és 1828: a Vörösmarty-kör első alapszabályait 1867-ből és az első székesfehérvári napilap a „Székesfehérvár“ 6 évf. 1871-1876. Megvettük Lyka Károly: Művészetek története; Szádeczky Lajos: Iparfejlődés és céhek története Magyarországon c. művét; Homann-Szekfü VII. kötetét. Huszár Procopius: Medaillen Plaketten kunst in Ungarn; Abafi-Aigner: Magyarország lepkéi c. munkákat. Folyóiratok közül Magyar Iparművészet XXXVI.; Numizmatikai Közlöny XXVIII-XXXI. évf. Etnographia és Népelet XLIV. évf. A Nemz. Múz. Néprajzi Társának Értesítőjének XXV. évf.

Apró nyomtatványokban a gyarapodás 1009 drb, törzsállomány 3955 drb. A nyomtatványok legnagyobb részét a helybeli nyomdavállalatok szolgáltatták, melyek az évben immár negyedévenként megküldötték a kiadásukban megjelent nyomtatványok példányait. Csitáry G. Jenő nyomdája 344 drb, Debreczeni István könyvnyomda 79 drb, Pannónia nyomdaváll. 77 drb, Vörösmarty nyomdavállalat 90 drb. nyomtatvánnyal járult hozzá anyagunk gyarapításához. Stoffer Mária 133 drb. Prohászka Ottokárról szóló nyomtatvánnyal; Dr. Fröhlich József 56 drb. (Przemsli vár: Tábori Ujság).

Térképgyűjteményünk 21 darabbal gyarapodott, törzsállomány 93 drb. A gyarapodás oroszlanrészre Tóth János adományából származik (20): Érd község régi birtoktérképei 1783-ból, 1830, 1838-ból.

Kézirateink 99 darabbal gyarapodtak, törzsállomány 433 darab. A kéziratok legnagyobb része Wertheim Pál adományából gyarapodtak (98) drb; ezek közül legértékesebb Hinderburg levele, melyet a Vértes Vitéz leleplezése alkalmával küldött a szorbizottsághoz. Ott látjuk Lyka Döme,

Széchenyi Viktor gróf Szögyény Marich Julia levelezését stb.

Oklevélananyagunk 13 darabbal gyarapodott, törzsállomány 3490 drb. Adománnyal gyarapították gyűjteményünket Wertheim Pál (3). Vétel útján bicskei céhokiratokat szereztünk meg. Letétként Fiáth György 4 drb. okiratot helyezett el gyűjteményünkben.

Vegyes könyvtári anyagban a szaporulat 281 drb, törzsállomány 3103 drb. A gyarapodást főleg fényképek, klisék, diapositívek teszik Székesfehérvárról és művészeti tárgyakkól.

B) Régiségár. Az őskori gyűjtemény gyarapodása 339, törzsállománya 48437. Lelőhelyek szerint: Adony bronzkori tálka két fülel, egy kisebb fazék-töredék, tölcseralakú tál, füles bögre és pohárka Szent-Mihály pusztáról 8691-92, 8746-48); agyagkorsó fülel a rác tplomom mellől (8745); leletek a Böndi-tó melletti bronzkori telepről; agancsbalta, 2 csontsimító, 3 csontár, csüngő homokkőből, csiszolókö, kovaszilánk, lyukas agyagkarika, bronzkarperec töredéke, gyöngyszem kagylóhéjból, füles pohár töredéke bütyökkel, mészbetetes füles pohár és edénytöredékek, edénytöredék három bütyökkel, agyagkarika, kis tál féltöredéke, talpas edény talptöredéke, körömbenyomásos edénycserép, edénytöredékek, vesszőbenyomásos agyagdarab, kovafűrész, kőek töredék (8751-8777, 8835-36). Bicske galagonyáshegyi csiszolt kőkori telepen végzett ásatásból: pattingatásnál használt kőmagok és kovatóredékek, obszidián kőmag, gyalukó alakú, fűrészszélű, késpengeszzerű, lyukfurásra alkalmas és nyílhegyalakú kovaszekők, 6 db csiszolt kőszekő töredék, 2 csiszolókö (8864-71); 6 db fejszés agancsból faragott agancsdarabok, 2 simításra használt állapotba, fűzfalevel alakú csontlemez 4 csonttű, csontár, ívalakú csiszolt csontlemez, hornyolt csonttöredék, gyöngyösen tagolt csontpálcika, ékalakú csontdarab (8872-85); 20 db csontgyöngy a 2. sírből, 12 db az 5 sírből, kauzicsiga, megmunkált fogtöredék (8886-89); három fülű edény piros festéssel a 4. sz. sírből (8890), csésze három bütyökkel, a 2. sz. sírből (8892), csésze három bütyökkel, piros festéknyomokkal a 2. sz. sírből (8893), kehelyszerű

edény három lábbal és három bütyökkel, (8894), kétfülű bögre a 3. sírból (8895), kisebb edény fenéktörédeke 4 bütyökkel, piros festéknyomokkal (8896), gömbalaku edénytörédekek (8897—99), két edénytálc (8900—901), különféle edénytörédekek (8902—21), 2 db emberlábfejes edénytálc (8922), átfürt madárfejes edénytörédek (8923), gyermekjáték-edény töredéke (8924), 10 db. csillagalakú átfürt csüngő díszek agyagból (8925—34), piros festék töredékek, hálónéhezék (8935—38).

Dunapentele leletek a Kosziderről: füles pohár hasán három bütyök, füles pohár spirális árkolással, pohár mészbetétes füllel (8713—15). Kápolnányék 13 db. edénytörédek, csontváz és agyagpiramis a Payer-féle gyümölcsös területéről (8946). Mány, lyukas kőfejsze, lyukas kőbalták töredéke, kőbuzogány, kők, orsógomb (8761—75). Nagyhantos, 2 agyagpohár (8784—85). Polgárdi, 4 db. csiszolt kőeszköz, bronzkarperec töredéke, orsógomb agyagból (8723—28). Rácalmás leletek Füllertanya bronzkori temetőjéből: 61 cm. magas urna, 26 cm. magas fenék pereme alatt négy bütyökkel, két füllel, 2 talpas pohár füllel kis füles tál, 5 db füles pohár, bronzkarperec (8679—90). Vajta, csiszolt lyukas kőbalták szerpentinből (8831). Fejérmegye területén kívül: Sarkad (Biharm.) bronzbuzogány és díszítéses füles pohár (8778—79).

A római gyűjtemény gyarapodása 25, törzsállomány 3653. Lelethelyek szerint: Adony emberfejet ábrázoló terracotta dombormű (8667), mészkőből faragott oszlop (6893), terraszigillata cseréptörédek (8750). Csősz, két agyagkorsó és bögre (8818—20). **Dunapentele** oroszánvadászatot ábrázoló mészkő faragvány, faragványos kötőredék indás szőlőfürtökkel és két madárral, férfi szobor töredéke (8894-96), bronzfibula (8716). Mány, díszítéses cseréptörédek (8676). Nagyhantos edény (8686). Pusztaszabolcs 4 edény a felsőcikkolai elromiasodott kelta sírokból (4741—44). Sárosd bronzfibula (8652). Sárkeszi 2 db. agyagmecsés a Mithras-emlék lelethelyéről (8669—70). Tárnó, 3 darab edény (8947—49). Tác füles pohár (8830).

Közép- és újkori tárgyak gyara-

podása 194, törzsállomány 4914. Népvándorláskori leletek: 37 sírmelléklet az **Előszállás-Bajsihegyen** feltárt avartemetőből (8821—28), 18 melléklet Bicskén a Ráti-dűlőben felásott sírokból (8940—43), 1 bögre Adonyból Szent-Mihály pusztáról (8749), és két edény Vajtáról (8832—33). Faragványos kővek Székesfehérvárról: két gotikus töredék a Bástya-u. 1 sz. telkéről (8254—55), a városi mérnöki hivatal anyagraktárából középkori vörösmárvány sírkőtörédek kigyótartó madárfejjel (8802), pillérrészlet a XIX. századból (8803), középkori oszloptörédek (8953). Egyéb régészeti emlékek 11 db. régítégia és babérleveles vasrács díszítés (8814).

Középkori emlékeink értékes gyarapodása Béri Balogh Gyula adományából egy a menyődpusztai középkori templomromok között talált román keresztcseska a XII. századból (8834) és Gróf Batthyány Gyula ajándéka folytán Polgárdin a Somlyó hegyről származó leletek: két gotikus vaskulcs, egy áttört művű gotikus bronzkulcs, vaskés, csatkarika töredéke bronzból, füles bronzcsörgő, ezüst karperec, négyfogalaku csontérszlet, fejes bronzgyűrű, hajgyűrű, gyöngy-sor üveg, kristály és borostyán szemekből. 8729—8739).

Hadtörténeti anyagunk kovás-pisztoly (8704), középkori nyílhegygyel (8717), V. Ferdinánd korabeli huszárcsákkal, törökklándsával (8841), és régi ágyugolyóval (8854) gyarapodott. Keramikai gyűjteményünkbe két törökös edényt és egy Bicskén vásárt hordóalakú edényt (8852) osztoztunk be. Céhemlékek: a fejérmegyei mohai céh pecsétlője 1722-ből (8787), a vétesaljai molnárceh pecsétlője 1888-ból (8788), a bicskei takács céh korszója és ládája (8848, 51), a székesfehérvári kőfaragóceh ládája (8952), a csákvári csizmadiacéh behívó táblája 1760-ból (8719). Egyéb ipari-emlékek: négy cintányér (8677), Szent háromságot ábrázoló faszobor Adonyból (8697), gyöngyszemes csengőhúzó (8781), rézgyűrű (8703), három mérőpálca (8800, 8801, 8844), kártyalap a XVI. századból (8817), az egykori karmelita kolostor feliratos táblái (8837—38), táncrend 1848-ból

(8956), Obermayer-féle vendéglő régi korcsma cégére (8854).

Kegyeleti tárgyai között szerepelnek III. Béla és neje sírjában talált mellékleteknek a muzeum által elkészített másolatai (8791—99), Gróf Batthyány Lajos letétjeként nagy atyjától, a 48-as szabadságharc vértanu miniszterétől származó ruhák (8956—63). Prohászka emlékek: Mozaikkövekkel kirakott nyakkereszt, „Liederkrantz“ c. harmonium kíséretéhez írt énekkönyv, Lendvai István „Ottokár virágai“ c. verse díszírásban (8707—9). Városi letét Hindenburgnak a volt 69. gyalogezred hősi emlékére küldött koszorújának szállaga (8788). Egy kis szövetekből összeállított kép I. Ferenc József és Erzsébet koronázásának emlékét őrzi (8839), egy kis szövetrészlet Thököly Imre kismárki temetésének ravataláról való (8847) és babérlevelek nagy halottaink koszorúiból (8846).

Világháborúból és az utána következő forradalmi időkben való egy olasz golyószóró (8850) és négy pecsétlő (8653—54, 8700, 8816).

Az éremgyűjteménybe beosztottunk 14 darabot, törzsszállománya 4802 db. A beosztásban szerepel V. László aranyforintos, találtak székesfehérvárott Attila-u. 23. sz. alatt, Rudolf ezüsttallérja 1593, I. Ferenc József arany forintos 1869, millenium ezüst 1 koronás hozzátartozó tokkal. Emlékek: az 1867-iki koronázás emléke, I. Ferenc József és Erzsébet királyné 25 éves házassági évfordulójának ön- és rézempléke 1879, József nádor 100 éves születési évfordulójának ön emlékére 1876-ból. Négy darab székesfehérvári sportérem, Grecek László fényező nevét viselő kiöntetű bronzérem az 1896-iki évi kiállításból és a XII. kat. nagygyűlés jelvénye 1903-ból. Az éremtár értékes szerzeménye Pínn Józsefnek 1366 db. féméremből és 209 papírpénzből álló gyűjteménye, mely feldolgozás után jelentős számmal fogja gyarapítani beosztott anyagunkat. Dr. Kepes János a Klautz György hagyatékából vásárolt arany és ezüst emlékérmekkel járult hozzá éremtárunk gazdagításához.

C.) A néprajzi gyűjtemény gyarapodása 32, a törzsszállománya 1034.

A gyarapodásban szerepel: barok támlásszék Mányról (8679), sarágyás villa fából Bakonsárkányból (8655), koszejes juhászbot Sárkeszi-Alsómajorból (8656), ürfegőző Hercegfalváról (8657), palotai agyagkorsó (8698), berakásos tölgyfeszekrény (8699), keresztalakú fafaragvány Iszkaszentgyörgyről (8705), fesütartó, virágtartópolc, özagancsos bot Sárkereszt-Györgymajorból (1710—12), kancsóalakú mázas edényke Adonyból (8781), juhászfaragásos bot Holmi-Felsőcikoláról (8782), víztartó edény cserépből (8783), bábsütő minták (8789—90), kulacs üvegből (8829), remekbe készült kétfülű nagyfazék (8842), kaloda Csókakőről (8843), régi asztalterítő Bicskéről (8849), takácscsévéző Bicskéről (8850), szivalakú hamutartó zöld mázas cserépből (8853), kukoricafejből készült lőszórhurkos fácánfogó Székesfehérvárról (8854), kukoricalevelből készült baba Gárdonyból (8855), kutyát ábrázoló fapipa (8856), sóórló kő Székesfehérvárról (8857), patkóalakú kovácscégér Bicskéről (8859), színezett pásztorfaragásos tükör és képkeret Polgárdiról (8862—63), képkeret zöldmázas cserépből (8939), szőlőmetsző kő Bicskéről (8244).

D.) Természettajzi gyűjtemény gyarapodása 83, törzsszállománya 6928. A gyűjtemény embertani részébe beosztottunk 4 db. csontvázleletet a bicskei kőkorszaki sírokból 633—635/1933), 14 csontvázat az Előszállás-bajcsishegyi és öreghegyi avar temetőből (207—208/1933). A madárgyűjtemény gyarapodása: sarkibuvár (190/1933), kercsensólyom (53/1633), havasi partfűtő és széki lile (433—34/1933), kabasólyom (479/1933), egy velencei tavi madárbiológiai csoportot (655/1933) és 6 fészekaljából 27 db. tojás (656/1933). Gróf Merán Jánosné Csákerényből 25 rendellenes szárnyas és 5 özagancsot, 1—1 korcs őz és szarvasláb (658-58/1933) ajándékozott.

E.) Művészeti csoportba beosztott tárgyak száma 18, törzsszállománya 678. A gyarapodásban szerepel: a Vörösmarty-társaság kiállításán a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által megvásárolt és letétként átengedett következő képek: Heller András: Antibes főtere, olajfestmény; Fenyves Sándor:

Csendélet, tempera; Barla-Ikus Henrik: Hajósok, vízfestmény; Matusek István: Borulás, pasztell; Pallay Imre: Kompozíció, Nyomortánya, krétarajz; Bence (Binder) László, Öreg paraszt, krétarajz; Kerekes József: Nádorcsatorna olajfestmény (8659–8666). Államsegélyből vétel: Végh Gusztáv: Szent Imre emléklapja, szinezett rézmetszet (8965). A »Kéve« tagilletménye: Boldizsár rézkarca, Tájkép (8815) Matusek István Vörösmarty Mihály édesatyja velencei szülőjének hajlékáról egy pasztellkép (8860), gróf Batthyány Lajos Polgárdiból a kép felirata szerint régi fejérmegyei népviseletet ábrázoló német metszetet (8740), Tóth Károly a székesfehérvári városház-térről készült bronzolaj-nyomatot (8706) adományoztak. Letétként került a muzeumba a Szent-Anna kápolnából egy régi olajfestmény (8964). Prónay

Gyula Maucks Gyulának a világháború alkalmával készült gipsz-szoborcsoportját: A hazatérő katona családjában, ajánlotta fel a muzeumnak. (8945).

Berendezés. A berendezési tárgyak gyarapodása: 1 db. 1'20 m. és 3 db. 2 m. tölgyfatárló, 2 középvitrin tölgyfából, 1 db. középvitrin puhafából, 2 db. 1 m. és 4 db. 2 m. puhafatárló, 1 db. lépcsős állvány, 8 kisebb és 2, nagyobb tábla puhafából, 5 magas és 1 alacsony könyvtartó állvány, 10 fedeles fadoboz a raktárba, 2 rovargyűjtő doboz, 2 üvegezett fadoboz kisebb tárgyak kiállítására, 1 polirozott, három ajtós, díszes könyvszekrény, 11 képkeret üvegezve, 12 üveglap képkeretbe, 4 fedeles lemezpapír doboz nyomtatványok számára, 47 üvegezett felirat, 2 vitrinállvány behúzása szövettel és 2 vaskályha.

Összegezés:

A) Könyvtár gyarapodás	2058,	törzsszállomány	16301
B) Régiségtár	582,		18216
C) Néprajz	32,		1034
D) Természetrajz	83,		6928
E) Művészet	18,		678
Összen	2763,		43157

Kelt Székesfehérvár, 1933 dec. 31.

Marosi Arnold
muz. igazgató.

A Fejérmegyei és Székesfehérvári Múzeum-egyesület Zárószámadása az 1933. évről.

A) Törzsvagyon.

Hadikölcsönkötvényekben: n. é. K. 18.000, Kényszerkölcsönkötvény: n. é. 250.000, Székesfehérvári és Fejérmegyei Tkpénztári részvény: 3 darab, E törzsvagyonhoz hozzájárultak: Fiáth István 1915-ben: K. 1.000, Wertheim Pál 1918: 1.233-48 Egyesületi Pénztár 1918-ban: 2.766-52, Dr.

Polgár Iván 1924-ben: 3.000, Magdics István 1925-ben: 250.000, Múzeum-egyesület fenntartott alapja: 10.000, K.

Wertheim Pál 1926-ban öt darab Székesfehérvári Takarékpénztári részvényvel. A részvények 1927-ben 50 P. felülfizetéssel kicseréltettek két darab Székesfehérvári Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank 25 pengő névértékű